

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Снежана Христова Николова

относно дисертационен труд на тема „Педагогически условия за развитие на творческите способности при деца с аутизъм”

за придобиване на образователна и научна степен „доктор” по докторска програма Специална педагогика, в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2 Педагогика

Докторант: Елиссавет Ангелос Румпидаки

Научен ръководител: доц. д-р Снежана Попова

Актуалност на проблема

Дисертационният труд на Елиссавет Румпидаки е посветен на тема, към която има изключително голям интерес и се провеждат интензивни изследвания. Въпреки това, предвид все още многото неизяснени параметри, всяко проучване и изследователски проект, дори и в локален контекст е крачка към обогатяване и верифициране на картината на нарушението. В този смисъл, актуалността на темата е неоспорима. В научноизследователската си търсения Румпидаки е осъществила опит да открие онези педагогически условия, необходими за развитието на творческите способности на деца с аутизъм.

Интересът на докторант Румпидаки към темата на дисертационната разработка е обясним. Тя е магистър по Специална педагогика и има много добра теоретична подготовка за работа с деца със специални образователни потребности (обучителни трудности, интелектуални затруднения, хиперактивност и дефицит на внимание и др.), получена по време и на редица обучения, семинари, стажове и специализации. Притежава сертификати за владеење на брайлов език и жестомимика.

Характеристика и оценка на дисертационната разработка

Дисертационният труд е представен на 115 страници основен текст. Аналитичната част на разработката включва 48 таблици и 23 диаграми. В литературната справка са включени общо 80 източника, от които 73 на латиница и 7 – на гръцки език. В структурно отношение дисертационният труд отговаря на изискванията за докторска дисертация. Състои се от въведение, две основни части –

теоретична и емпирична част, общи заключения, приноси, библиография и едно приложение.

Въведението на дисертационната разработка ни насочва към разглежданата проблематика – изясняване на същността и спецификата на аутизма, и начините за интервенция при този синдром. Според докторанта, при подходящи педагогически условия, с използване на символни игри, децата с разстройства от аутистичния спектър могат да развиват творческите си способности.

Теоретичните постановки са презентирани в две глави.

В *първа глава* аутистичният спектър се поставя в класическата му конструкция: с акцент върху изучаването на деца с аутизм; разглеждане на симптоматиката и характеристиките на аутизма. Представени са спецификите в психическото развитие на децата с разстройства от аутистичния спектър като специално се набляга на ограничената им игра и фантазия, на стереотипно им поведение и интереси. В отделен параграф се излагат причините за аутизма от различен характер. Наред с описанието на функционалната оценка на развитието, която се извършва на децата с аутизъм са разгледани теми, даващи представа за използването на играта в образователния процес и развитието и тълкуването на играта на децата с аутизъм.

Във *втора глава* на дисертационния труд са описани терапевтичните подходи и интервенции за работа с тези деца – сензорно-кинетичен подход; подходи за алтернативна терапия и социално взаимодействие и др. В края на теоретичната част е описана последователността на изследователската процедура.

Аналитичната част на изследването разкрива различни страни на едно проучване, което търси отговор на въпроси – по какъв начин и при какви педагогически условия децата с разстройства от аутистичния спектър развиват творческите и креативните си способности?

Емпиричната част е структурирана в две глави – Методология на изследването и Анализ на резултатите.

В *трета глава* коректно са представени целта и задачите на изследването, заложената хипотеза и участниците в изследването. Описанието на методологията е представено твърде общо и схематично. Липсва информация относно същността на изследователската процедура, честотата на прилагане на символни игри в педагогическите ситуации, периодът и продължителността на провеждане, конкретните условия.

Четвърта глава започва с представяне на контингента на изследване. Това са 60 деца с аутизъм, от които 36 момчета и 24 момичета. В текста не е отбелязано дали е взето информирано съгласие на родителите, чиито деца са включени в изследването. В тази връзка, необяснимо е защо като участници в изследването не са посочени педагогическите специалисти, работещи с децата с аутизъм и техните родители. Отговорите на тези участници са подложени на последващ анализ и имат принос към изследователската процедура.

Представените чрез таблици и диаграми резултати предоставят обективна информация за извършеното от докторанта. Анализът на емпиричните данни е схематичен и непълен. Все пак, трите сегмента на анкетата разкриват някои закономерности. Прави впечатление, че децата с аутизъм, които са обучавани и преди експеримента чрез игрови методи разбират и следват правилата по-лесно и се справят с лекота с различните задачи. Проучването потвърждава и факта, че децата планират подробно всяка дейност по-добре и успяват да възприемат не само детайли, но и цялостната картина. Следва да се подчертае, че децата, които са обучавани чрез игра и преди това проявяват интерес към действията на съучениците си. Те гледат лицето на учителя и следят за реакциите му.

Солидаризирам се с направените от докторанта изводи по отношение използването на визуални инструкции за повишаване концентрацията на вниманието и успеха във всяка дейност на децата с аутизъм.

Чрез обобщение на най-важните педагогически условия за стимулиране креативността на децата с аутизъм и препоръките за педагогическата практика е показана необходимостта от нова философия на образованието, от разчупване на стереотипите в учебно- възпитателния процес и от повишаване на подготовката и компетентностите на педагогически специалисти.

Приноси на дисертационния труд

Представените от докторанта приноси са формулирани твърде общо и звучат като констатации. Не приемам като принос твърдението на докторант Румпидеки, че се предлага алтернатива на традиционното образование. Заложеният експеримент за използване на символна игра с визуални инструкции по-скоро е педагогическа технология/похват за оптимизиране обучението и развитието на деца с аутизъм, отколкото алтернатива на съществуващата система на образование.

Публикации по темата на дисертационния труд

В периода 2017 – 2018 г. Елисавет Румпидаки има 4 самостоятелни публикации на доклади, представени на научни форуми в Гърция (Патра, Атина, Солун). Всичките са по темата на дисертационния труд – използването на играта и други технологични практики в образованието на деца с аутизъм. По този показател нормативните изисквания са покрити.

Автореферат

Съдържанието на автореферата е представено на 67 страници. В съдържателно отношение преобладава информация от теоретичната част на дисертационната разработка. За проведеното изследване и анализа на резултатите от него са отделени едва 12 страници, които не дават ясна представа за изследването и резултатите от него. Така подготвен авторефератът не отразява достатъчно адекватно и в пълнота представения за оценка дисертационен труд. Не са представени и всички приноси, описани в дисертационния труд.

Препоръки и въпроси

Към докторанта имам следните *препоръки*:

В представения за рецензиране дисертационен труд е заложена интересна идея, която може да се използва в педагогическата практика. За целта е необходимо да се разгърне и опише в детайли възможността за използване на игрите от различен тип за развитие креативността на децата с аутизъм. Налага се да се представят дейностите с ясно описани подготвителни и съпътстващи задачи. Всяка интервенция трябва да е добре структурирана, с точно разписана последователност на отделните игрови ситуации. Необходима е точна и детайлна система за оценка на получените резултати.

В началото на дисертационния труд е направена заявка за проучване възгледите на педагозите и на родителите на деца с аутизъм относно значимостта и приноса на педагогическите условия, как тези условия са съобразени с възрастта, характеристиките на децата и развитието на техните творчески и креативни способности. Такова проучване не се открива в аналитичната част на разработката. Не става ясно и на каква възраст са децата с аутизъм, включени в изследването.

Дисертационният труд е с потенциал за разширяване на изследването. *Препоръчвам* докторантът да потърси начини и възможност за по-детайлно анализиране на резултатите от изследването и за тяхното популяризиране.

Въпросите ми са:

✓ Като респонденти са споменати учители и родители на деца с аутизъм. Какъв е техният брой и отчетени ли са такива фактори като образование, възраст, квалификация при анализиране на отговорите им?

✓ Разстройства от аутистичния спектър е понятие чадър, което включва различни нарушения в развитието. В тази връзка, кой е диагностицирал децата участвали в изследването, по коя диагностична класификация и към кой вид се отнасят те?

✓ Смятате ли, че този подход на взаимодействие с децата с аутизъм, предложен в дисертационната разработка, може да стане част от инструментариума, с който работят с тези деца и в общообразователна среда? Кое затруднява педагогическите специалисти да съчетават обучителни и терапевтични методи в работата с ученици от аутистичния спектър?

✓ В използваната литература, няма едно заглавие на български език. В тази връзка, бихте ли назвали български автор, изследващ подобна проблематика?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Елисавет Румпидаки е на задоволително научно равнище, без претенции за изключителни постижения. Разработен е с разбиране, използвани са релевантни методи за проучването на проблема и са направени съответни изводи и обобщения.

Въз основа на изложеното по-горе, с известни резерви, отразени в отправените забележки и препоръки, предлагам на членовете на Уважаемото Научно жури да подкрепят с положителен вот присъждането на **образователната и научна степен „доктор”** на ЮЗУ „Неофит Рилски” по докторска програма Специална педагогика, в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика на **Елисавет Ангелос Румпидаки**.

17.02.2020 г.

гр. Шумен

проф. д-р Снежана Николова